

LUNDS
UNIVERSITET

DE LÄRDAS FRIA(?) REPUBLIK

En professionssociologisk studie om doktoranders villkor

Alexander Moser Uppström
Kandidatuppsats: SOCK04, 15hp
Höstterminen 2020

Abstract

Författare: Alexander Moser Uppström

Titel: De lärdas fria(?) republik. En professions sociologisk studie om doktoranders villkor.

Kandidatuppsats: SOCK04, 15hp

Sociologiska institutionen, Hötsterminen 2020

Tidigare forskning har visat att det akademiska fältet är under förändring. Thomas Brante identifierar tre strukturella handlingslogiker, 1) Den professionella logiken, 2) den nya ekonomiska logiken och 3) den politisk-administrativa logiken. Detta ger upphov till fyra olika utvecklingstrender, 1) krav på granskning, 2) ekonomisk styrning, 3) marknadsivering och 4) homogenisering av akademin. Enligt teorin påverkas professionerna av sin sociala kontext, i akademin. Om akademin är under förändring, hur påverkas då professionerna? I detta fall kommer doktorander vid två fakulteter vid Lunds universitet att studeras. Syftet med studien är att analysera hur de strukturella handlingslogikerna påverkar doktorander vid medicinska och samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet i deras profession samt att jämföra fakulteterna med varandra för att kunna skapa en bättre förståelse för doktoranders villkor. Studien har gjorts genom intervjuer med tre doktorander vid samhällsvetenskapliga fakulteten och tre doktorander vid medicinska fakulteten. Deras svar har sedan analyserats ur ett professions sociologiskt perspektiv.

Resultaten visar att doktoranderna upplever påverkan som går att koppla till de olika handlingslogikerna. I vissa delar av doktorandernas arbete är det fortfarande den professionella logiken som styr, exempelvis genom den kollegiala granskningen av deras forskning. I vissa andra avseenden har de upplevelser av till exempel konkurrens som snarare går att koppla till den nya ekonomiska logiken. Det uppstår en komplex bild av hur dessa strukturella handlingslogiker påverkar doktorandernas villkor i deras dagliga arbete. Slutsatsen visar att doktoranderna vid samhällsvetenskapliga fakulteten upplever fler aspekter av påverkan än vad doktoranderna vid medicinska fakulteten gör.

Nyckelord: Doktorander, Profession, Sociala villkor, Professionellt kompetensfält

Innehållsförteckning

1 BAKGRUND OCH PROBLEMFÖRMULERING	1
1.2 STUDIENS SYFTE.....	3
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	3
1.4 DISPOSITION	3
2 TIDIGARE FORSKNING	4
2.1 PROFESSIONERS VÄRDERINGAR, VILLKOR OCH FUNKTIONSSÄTT	4
2.2 NEW PUBLIC MANAGEMENT OCH PROFESSIONER	5
2.3 DET VETENSKAPLIGA FÄLTET OCH DOKTORANDERS HABITUS	6
3. EN PROFESSIONSSOCIOLOGISK UTGÅNGSPUNKT	8
3.1 DET PROFESSIONELLA KOMPETENSFÄLTET	8
3.2 STRUKTURELLA HANDLINGSLOGIKER.....	8
3.3 DEN PROFESSIONELLES HABITUS.....	9
3.4 OPERATIONALISERING AV TEORIN	10
4. METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN	11
4.1 FALLSTUDIE	11
4.2 VAL AV FALL OCH AVGRÄNSNINGAR	12
4.3 DATAINSAMLING: PERSONLIGA, SEMISTRUKTURERADE INTERVJUER	13
4.4 BEARBETNING OCH ANALYS	13
4.5 STUDIENS GENOMFÖRANDE I KORTHET	13
4.6 FORSKNINGSETISKA REFLEKTIONER	14
5. RESULTAT OCH ANALYS	15
5.1 DOKTORANDERNA VID SAMHÄLLSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN	15
5.1.1 Hur doktoranderna vid den samhällsvetenskapliga fakulteten uppfattar att deras forskning granskas och styrs	16
5.1.2 Hur doktoranderna uppfattar sina möjligheter till karriär och utveckling.....	18
5.1.3 Hur doktoranderna anser att forskningen bör bedrivas för att uppnå god forskning.	20
5.2 DOKTORANDERNA VID MEDICINSKA FAKULTETEN	22
5.2.1 Hur doktoranderna vid medicinska fakulteten uppfattar att deras forskning granskas och styrs.....	23
5.2.2 Hur doktoranderna uppfattar sina möjligheter till karriär och utveckling.....	24
5.2.3 Hur doktoranderna anser att forskningen bör bedrivas för att uppnå god forskning.	26
5.3 JÄMFÖRANDE ANALYS	26
5.3.1 Skillnader och likheter kring granskning och styrning.....	27
5.3.2 Skillnader och likheter kring karriär och utveckling	28
5.3.3 Skillnader och likheter kring att skapa god forskning	29
6. SLUTSATSER OCH AVSLUTANDE REFLEKTIONER	30
6.1 AVSLUTANDE REFLEKTIONER.....	30
7 REFERENSER	31
8 BILAGA 1: INTERVJUGUIDE.....	33

1 Bakgrund och problemformulering

Vi sägs idag leva i ett kunskaps- eller expertsamhälle, vilka båda är begrepp som syftar till att markera ett paradigmskifte, från den klassiska industrialismen till ett modernt kunskapssamhälle. I dagens moderna länder, som till exempel Sverige, är befolkningen allt mer sysselsatt med information, kunskap och service och mindre med jordbruk och industri. I dessa samhällen intar de professionella yrkesgrupperna särskilt viktiga positioner eftersom de är bärare av just expertkunskaperna (Brante 2009, s.15). Professioner är yrken som baserar sin verksamhet på vetenskaplig kunskap, exempelvis läkare, psykologer och socialarbetare. Denna samhällsgrupp har genomgått en väldig expansion i såväl antal som mängd arbetsuppgifter de senaste decennierna och utgör idag ungefär 15 - 20% av den totala arbetskraften (Brante 2009, s.15).

De flesta moderna definitioner av professioner framhåller anknytningen till universitetsutbildning (Brante 2009, s.16). Detta innebär att de som lär ut och forskar vid universitetet, besitter en särskilt viktig position i det moderna kunskapssamhället, eftersom de inte bara utgör en profession i sig utan också är den profession ifrån vilken de andra professionerna utgår. Av denna anledning kallade den engelske professionshistorikern Harold Perkin universitetslärare för *The key Profession* och även Talcott Parsons såg vetenskapen som professionen *par excellence*; professionen som omges av andra professioner med syfte att applicera kunskap på dessa (Brante 2009, s.17).

Men det akademiska fältet och de professioner som verkar inom detta är under förändring och påverkan. Thomas Brante beskriver i sin bok, *Den professionella logiken. Hur vetenskap och praktik förenas i det moderna kunskapssamhället*, tre särskilt viktiga utvecklingstrender som förändrar de samhälleliga villkoren för de svenska professionerna (Brante 2014, s.335). Dessa är tre strukturella handlingslogiker, professionernas egen logik, den nya ekonomiska logiken och den politisk-administrativa logiken. Den ekonomiska logiken och den politisk-administrativa logiken tränger allt mer undan professionernas egen logik vilket förändrar de professionellas villkor och egenskaper på flera sätt. Idag diskuteras en rad frågor kring akademien och professionerna som verkar där. Frågan om forskningens grundidé är ständigt aktuell vilket också visas genom seminarieserierna och antologierna "Från Högskolan i Borås till Humboldt" som publicerats i fyra volymer mellan 2010 och 2018 inom ramen för rapportserien "Vetenskap för profession" vid Högskolan i Borås (Högskolan i

Borås 2019). Den senaste volymen behandlar frågan om akademisk frihet och ansvar. Björn Brorström argumenterar i förordet, hur det är naturligt att i dagens samhälle diskutera akademisk frihet i relation till forskningens ansvar för samhället i sin helhet (Högskolan i Borås 2018, s.9). Brante menar också att styrningen av akademin har förändrats, från ”kollegial professionell styrning” till någon typ av ”hierarkisk styrning uppifrån”. Som exempel på detta lyfts autonomireformen 2011 vilken kom att innebära att makten över universitetsverksamheten flyttades i högre grad till rektorer och styrelser samtidigt som nya organisationsprofessionella mellanchefer också blivit ett vanligare inslag (Brante 2014, s. 351). Detta ämne är något Ola Agevall och Gunnar Olofsson också undersöker i sin nyligen publicerade artikel ”Administratörerna. Administration, kontroll och styrning vid svenska universitet och högskolor” (Agevall & Olofsson 2020).

Genom de tre strukturella handlingslogikernas påverkan på det akademiska fältet har särskilt fyra olika utvecklingstrender blivit framträdande. Det första är krav på granskning och redovisning genom dokumentation och transparens vilket flyttar fokus från kärnverksamheten till dokumenterande verksamhet. Det har också förändrat hur bedömningen sker, från kvalitativa till kvantitativa bedömningar (Brante 2014, s.351). Det andra är den ekonomiska styrningen som innebär att universiteten styrs mer mot att vara ekonomiskt nyttiga för statens internationella konkurrenskraft vilket har resulterat i att särskild forskning prioriteras och fördelningen av resurser inom universitet blir ojämn mellan fakulteterna (Brante 2014, s.352). Det tredje är marknadsiseringen av akademin vilket har inneburit ökad konkurrens inom universitetsvärlden, inte endast genom konkurrens om tjänster men också inom institutioner, fakulteter och mellan universitet. Den fjärde och sista förändringen handlar om homogeniseringen av högre studier genom exempelvis Bologna processen som standardiserar studier vilket varit fördelaktigt vid utbyte mellan universitet i Europa men som också lett till att studenter ses mer som kunder och lärare som försäljare av kunskap (Brante 2014, s.352)

Det övergripande syftet med denna uppsats är därför att vidare undersöka hur dessa tre strukturella handlingslogiker kan påverka och uppfattas av doktorander vid Lunds universitet.

1.2 Studiens syfte

Syftet med föreliggande studie är att med empiriskt material beskriva och analysera hur de strukturella handlingslogikerna och det föränderliga akademiska fältet påverkar doktorander vid medicinska och samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet i deras profession samt att jämföra fakulteterna med varandra för att kunna skapa en bättre förståelse för doktoranders villkor.

1.3 Frågeställningar

1. Hur uppfattar doktoranderna vid respektive fakultet att deras forskning granskas och styrs?
2. Hur uppfattar doktoranderna sina möjligheter till karriär och utveckling vid respektive fakultet?
3. Hur anser doktoranderna vid respektive fakultet att forskningen bör bedrivas för att uppnå god forskning?

1.4 Disposition

Studien inleds med ett kapitel som presenterar bakgrunden och problemformuleringen för studien. Därefter presenteras syftet och de konkreta frågeställningar som undersökningen ska besvara. Kapitel två ger en bild av tidigare forskning kring ämnet utifrån olika perspektiv. I kapitel tre presenteras det teoretiska ramverket, vilket ska användas för att förstå och analysera resultaten. Kapitel fyra diskuterar metodologiska överväganden och avgränsningar för studien samt forskningsetiska reflektioner. I kapitel fem presenteras studiens resultat och analyser, först resultatet för respektive fakultet och sedan i en jämförande analys. Slutligen i kapitel sex diskuteras studiens slutsatser och några avslutande reflektioner delges. Utöver detta finns naturligtvis referenslistan och intervjuguiden, inlagd som bilaga.

2 Tidigare forskning

Tidigare professionsforskning om relationen mellan sociala villkor och professioner har gjorts i stor omfattning. Detsamma gäller för forskning om doktorander och svensk högre utbildning och det fortsätter ständigt göras nya studier. Genom sökningar på vetenskapliga databaser som LUBsearch och Lund University Publications (LUP) med sökord som ”Profession” och ”Doktorander” tillsammans med sökningar efter svenska professionsforskarens publikationer har en del av det nuvarande forskningsläget kunnat kartläggas. I följande avsnitt diskuteras tidigare forskning om doktorander och professioners villkor ur några för uppsatsen relevanta perspektiv. De har olika utgångspunkter men tillsammans ger de en överblick av nuvarande forskningsläge kring doktorander, professioner och akademien.

2.1 Professioners värderingar, villkor och funktionssätt

Professionerna i kunskapssamhället – En jämförande studie av svenska professioner är en studie där fyra forskare, Thomas Brante, Eva Johnsson, Gunnar Olofsson och Lennart G Svensson, ger en överblick över professioners värderingar, villkor och funktionssätt. Studien är baserad på en enkät som skickats ut till 8500 professionella i Sverige, vilka representerar 17 olika yrken (Brante, Johnsson, Olofsson & G Svensson 2015, s.10ff). Studien undersöker bland annat olika styrningsfaktorer och autonomi vilket exempelvis handlar om professionellas förutsättningar för sitt yrkesutövande, status och legitimitet (Brante et al. 2015, s.46).

Resultaten i studien visar att det i en stor del av professionerna uppfattas som att den ekonomiska och byråkratiska styrningen har ökat. Anställda inom offentlig sektor uppfattar denna utveckling som negativ för kärnverksamheten i högre utsträckning än anställda inom privat sektor, medan samtliga upplever högre arbetstakt och högre administrativ börda (Brante et al. 2015, s.191). Samtidigt visar studiens analys att en stor andel av de professionella uppfattar en hög grad av autonomi, legitimitet och hög kollegial granskning vilka är grundstenar i den professionella logiken (Brante et al. 2015, s.191). Resultaten, som pekar mot ökad styrning, uppvisar också förändrade relationer mellan profession, organisation och stat (Brante et al. 2015, s.191). Sammantaget uppstår en komplex bild av utvecklingen kring styrning och autonomi, trots ökad extern styrning uppfattar de professionella hög legitimitet och kollegial granskning. Ett föreslaget sätt att förstå detta är genom diskretionsbegreppet och dess sociala och kognitiva dimension. Diskretionsbegreppet

handlar om vilket utrymme en profession har att göra bedömningar, ta beslut och agera. Den sociala och kognitiva dimensionen är två aspekter som styr detta utrymme. Den sociala dimensionen utgörs av regler och riktlinjer, dessa påverkas direkt av den externa styrningen medan den kognitiva dimensionen utgörs av den professionelles kunskap och erfarenhet vilka påverkas mindre av den externa styrningen men upprätthålls genom kollegialitet (Brante et al. 2015, s.192).

2.2 New public management och professioner

Shirin Ahlbäck Öberg, Thomas Bull, Ylva Hasselberg och Niklas Stenlås (2016) har undersökt förändringarna inom akademien genom att analysera hur New Public Management reformer har påverkat professionella grupper och hur detta påverkar det professionella kontraktet mellan stat och profession. Detta kontrakt beskrivs som en informell relation mellan staten och professioner där båda parter är beroende av varandra. Det kan exemplifieras genom att staten är beroende av professionerna för att kunna upprätthålla välfärdsapparaten, rättsväsende och andra funktioner. Samtidigt är professionerna beroende av att staten auktoriserar deras jurisdiktion (Ahlbäck Öberg, Bull, Hasselberg & Stenlås 2016, s.97). Studien är organiserad så att den undersöker tre olika professionella grupper, lärare, domare och akademien utifrån följande: Performance management, Managerialism, Restructuring of the organizational units, Pay-for-performance och Citizen to customer (Ahlbäck Öberg et al. 2016, s.101).

Resultaten visar att akademien har påverkats av performance management, alltså att resultatnriktade målsättningar har skapat viss deprofessionalisering genom att reducera den professionella bedömningen av studenters arbete och istället fokusera på antalet studenter som tagit examen. Detsamma gäller doktorander och deras arbete, målsättningen att producera många avhandlingar är viktigare än den faktiska kvaliteten (Ahlbäck Öberg et al. 2016, s.101). När det gäller Managerialism, förvaltning och ledning av universiteten, visar resultaten att kollegialiteten som länge varit akademins sätt att styra, har blivit åsidosatt genom exempelvis autonomireformen 2011 (Ahlbäck Öberg et al. 2016, s.109). The restructuring of the organizational units har inneburit en förändring av organisationen. För akademien har det inneburit två saker. För det första har undervisningen blivit allt mer styrd av policydokument och planer vilket gjort att den professionella bedömningen har blivit undanträngd. För det andra har forskningsfinansieringen skiftat mot att vara allt mer beroende av extern

finansiering vilket gjort att forskare måste arbeta mer med att söka finansiering (Ahlbäck Öberg et al. 2016, s.112f).

Pay-for-performance handlar om införandet av individuell lönesättning vilket ersatte det tidigare systemet med tarifflöner. Enligt analysen förändrade detta de professionellas arbete från det som värderas högt av dem själva till att fokusera på vad deras överordnade vill att de ska göra. Det förvränger god professionell bedömning till kvantitativa bedömningar eftersom det blir viktigare att examinera fler studenter än att göra ett professionellt kvalitativt arbete (Ahlbäck Öberg et al. 2016, s.116). Den sista punkten, Citizen to customer, handlar om att det har skett en marknadisering av akademien där studenter men också intresseorganisationer börjat bli mer som kunder vilket resulterar i att universiteten börjat anpassa sig till vad ”kunderna” efterfrågar, vilket i sin tur påverkar de olika akademiska disciplinerna och deras innehåll (Ahlbäck Öberg et al. 2016, s.119). Studiens slutsats är att effekten av New Public Management har lett till att de undersökta professionerna, däribland akademins professioner, har förlorat viktiga delar av sin autonomi och diskretion vilket vidare har skapat ett brott i kontraktet mellan stat och profession (Ahlbäck Öberg et al. 2016, s.120).

2.3 Det vetenskapliga fältet och doktoranders habitus

Anna Peixotos avhandling *De mest lämpade - en studie om doktoranders habituering på det vetenskapliga fältet* behandlar bland annat hur det vetenskapliga fältets informella strukturer internaliseras i doktoranderna (Peixoto 2014). Avhandlingens syfte är att studera doktoranders arbetsvillkor och deras skolning till forskare med utgångspunkt i forskarutbildningsreformen från 1998 samt att studera hur de hanterar akademins formella regler och outtalade förväntningar i relation till förvärvade resurser och tillgångar (Peixoto 2014, s.9). Peixotos teoretiska ramverk utgörs av Bourdieus kapital- och fältteori och det empiriska materialet är baserat på 15 intervjuer med doktorander inom tre olika områden, humaniora, naturvetenskap och utbildningsvetenskap vid Göteborgs universitet (Peixoto 2014, s.47 och s.67).

Empirin i Peixotos studie visar att det, förutom de formella målsättningarna, finns förväntningar på doktoranderna vilka måste uppfyllas om en fortsatt karriär inom akademien ska vara möjlig (Peixoto 2014, s.256). Doktoranden, oavsett vilket fält denne är aktiv inom, måste internalisera fältets värden för att accepteras som en tillhörande fältet (Peixoto 2014, s.126). Doktoranden måste dessutom ackumulera sitt kapital, främst det vetenskapliga kapitalet, vilket vanligen görs genom att publicera sig i internationellt välrenommerade tidskrifter (Peixoto 2014, s.211). Studien visar dock att i det vetenskapliga

fältet verkar det sociala kapitalet överordnat det vetenskapliga. De intervjuade doktoranderna menar att utan socialt kapital är det vetenskapliga kapitalet inte lika mycket värt (Peixoto 2014, s.222).

Om dessa förväntningar vittnar flera andra forskare. Billy Ehn skriver i *Universitet som arbetsplats: Reflektioner kring ledarskap och kollegial professionalism* att doktoranderna inte bara skolas till forskare utan att de också förväntas lära sig speciella koder och strategier för att kunna nå framgång i universitetsvärlden (Ehn 2001).

Fredrik Schoug bekräftar också denna bild av akademien i sin bok *På trappans första steg: Doktoranders och nydisputerade forskares erfarenheter av akademien*, där han skriver att en förutsättning för att lyckas i forskarsamhället är att man lär sig alla outtalade spelregler och förväntningar för att kunna nå framgång (Schoug 2004, s.76ff).

I studien framgår att många av doktoranderna anser det jobbigt och svårt att ha dessa diffusa, oskrivna spelregler att förhålla sig till och uttrycker en önskan om att dessa ska formaliseras (Schoug 2004, s.77ff). Vidare skriver Schoug om hur man från politiskt håll försökt öka arbetstempot inom akademien, med krav på rationalisering och effektivisering (Schoug 2004, s.64). Anledningen var att det moderna samhället hade blivit beroende av den vetenskapliga kunskapen i så pass många yrken att universitet och högskolor blev tvungna att öka tempot på nyexaminerade doktorander för att tillgodose det samhällsliga behovet (Schoug 2004, s.64). Senare kom effektiviseringen att motiveras med argument om att Sverige måste uppvisa god internationell konkurrenskraft (Schoug 2004, s.65). Mot bakgrund av ovanstående undersöker Schoug hur detta påverkar bland annat doktoranderna. Enligt studien är doktoranders inställning till den höga genomströmningstakten tvetydig. Å ena sidan skulle de inte vilja arbeta med sin avhandling mycket längre än vad de redan gör, å andra sidan känner de sig pressade av den snäva tidsramen (Schoug 2004, s.68). Schoug diskuterar också originalitet och konformism vid universitetet och även i denna fråga kan en viss ambivalens hos doktoranderna uppfattas. De förväntas profilera sig och avvika, men inte för mycket. Detta påvisas tydligt i studiens empiriska material vilket också visar att en strategisk inställsamhet är en förutsättning för en akademisk karriär (Schoug 2004, s.87ff).

3. En professions sociologisk utgångspunkt

Enligt Thomas Brantes teori om professioner påverkas dessa av sin samhälleliga och sociala kontext. Relationen mellan professionerna och deras sociala sammanhang påverkar deras utveckling, status och funktionssätt (Brante 2014, s.283). I detta kapitel kommer de teoretiska utgångspunkterna för studien att definieras för att förstå doktorandernas upplevelser av hur deras sociala kontext påverkar dem och deras arbete. Dessa är de strukturella handlingslogikerna, det professionella fältet, den professionelles habitus samt vilka aspekter av doktoranderna och forskningen studien skall fokusera på.

3.1 Det professionella kompetensfältet

En professions närmaste omgivning är, precis som alla andra samhällsaktörer, ett socialt fält. Ett fält kan definieras som professionellt om det innehåller minst en profession eller en professionell struktur, vilket det akademiska fältet gör (Brante 2014, s.303). Det sociala fältet består av två centrala dimensioner, struktur och aktör. Det som skiljer det professionella fältet från andra fält är kopplingen till vetenskap, orientering mot ett övergripande värde och aktörsegenskapen att söka ”stänga” sin jurisdiktion från andra yrken inom fältet (Brante 2014, s.304ff). Fältets struktur kan vara kollegialt eller hierarkiskt och inhyser fler över- och underordnade positioner, vilket ger upphov till intressekonflikter och kamp om positioner (Brante 2014, s.302). Fältets aktör kan vara individer eller kollektiv och anger en handlingsdimension, fältet är en plats för aktörers strategier, samarbete, kamp och konkurrens om exempelvis materiella eller symboliska värden (Brante 2014, s.302). Vidare finns också ett *kulturellt schema* i sociala fält, vilket anger den världsbild eller ideologi som präglar aktörer inom fältet (Brante 2014, s.305).

3.2 Strukturella handlingslogiker

Doktorandprofessionen, precis som alla andra professioner, står i relation till sociala faktorer vilka kan påverka professionens utveckling och funktionssätt. Enligt Brante finns det 10 särskilt viktiga makroparametrar vilka kan förklara professioners olika karaktär (Brante 2014, s.289ff). Utifrån dessa formulerar Brante tre utvecklingstrender eller makroparametrar som är särskilt betydande för svenska professioners utveckling idag. Dessa är tre strukturella handlingslogiker, den nya *ekonomiska logiken*, den *politisk-administrativa logiken* och den

professionella logiken (Brante 2014, s.335). 1.) Den nya ekonomiska logikens modell består främst av tre delar. Den första är att marknaden anses vara den mest effektiva arenan för produktion och distribution av varor och tjänster. Den andra är att individen är den grundläggande enheten i samhället och denne handlar efter rationella val på olika marknader i försök att optimera sina belöningar. Den tredje är att konkurrens är den viktigaste mekanismen för att systemet ska fungera (Brante 2014, s. 336). 2.) Den nya politisk-administrativa styrningslogiken eller New Public Management (NPM) är en struktur som syftar till att granska och styra verksamhet. Den består i att all offentlig verksamhet ska vara målrational och effektiv, resultatet är det viktigaste för verksamheten. Resultatets kvalitet och effektivitet ska göras mätbara genom kvantifierbara indikatorer och mätningen och utvärderingen av resultaten ska göras genom yttre och inre granskning vilket förutsätter noggrann dokumentation och transparens. Det krävs också kontrollinstanser som ser till att styra verksamheten i enlighet med ovanstående (Brante 2014, s.338-339). 3.) Den klassiska professionella logiken består av att professioner representerar den högsta kunskapen inom ett område vilket gör dem till experter på ett visst område. De är organiserade i förbund för att främja sin professions position gentemot andra och hävdar att arbetet bygger på autonomi, kollegialt beslutsfattande och diskretion. Professionella arbetar efter en viss yrkesetik som syftar till att främja allmänhetens bästa (Brante 2014, s.340).

3.3 Den professionelles habitus

Den professionelles habitus är möjligt att diskutera på samma sätt som mänskligt habitus i stort. Pierre Bourdieus teori om mänskligt habitus anger att detta är ett system av dispositioner som tillåter människor att tänka, orientera sig och agera i sitt sociala sammanhang. Uttryckt i enklare ordalag, individer utvecklar ett habitus, ett sätt att tänka och agera, utifrån tidigare levnadserfarenheter samt nuvarande livssituation (Brante 2014, s.317). Den professionelle individen, eller i detta fall doktoranden, genomgår en socialiseringsprocess genom sin utbildning och får därigenom ett nytt habitus och internaliserar de värden som kompetensfältet har och den vardagliga livssituationen. Det är samtidigt omöjligt att fastslå en universell professionell identitet eftersom den är beroende av strukturer och kulturer men också förändras genom tid och rum. En och samma profession kan således ha olika habitus beroende på var och när man lever och verkar (Brante 2014, s.318).

3.4 Operationalisering av teorin

Ovanstående teoretiska utgångspunkter kommer att tillämpas för att förstå resultaten. Syftet med studien är att studera hur de olika strukturella handlingslogikerna påverkar doktorander vilket kan analyseras med hjälp av de teoretiska indikatorerna för varje logik, det vill säga de centrala aspekterna av varje logik. Samtidigt innebär den omedelbara sociala kontexten, det akademiska professionella kompetensfältet, att de befinner sig i en social kontext med särskilda förutsättningar.

Med utgångspunkt i de teoretiska perspektiv som presenterats ovan har intervjufrågor tagits fram för att kunna besvara studiens frågeställningar. Intervjufrågorna undersöker hur doktoranderna upplever att forskningen granskas och styrs genom att fråga efter doktorandernas uppfattning om hur forskningen bedöms och värderas, forskningens syfte och målsättning. Genom att fråga om forskningens finansiering undersöks uppfattningarna om den ekonomiska styrningen. Frågorna undersöker också hur doktoranderna uppfattar sin möjlighet till karriär och om de uppfattar någon konkurrens i sitt arbete. Den tredje frågeställningen, om hur doktoranderna anser att god forskning skapas undersöks genom att de tillfrågas om detta i kombination med deras uppfattning om vad som anses vara problematiskt för att skapa god forskning.

4. Metodologiska överväganden

I detta avsnitt kommer studiens metodologiska överväganden beskrivas och diskuteras. Det innefattar valet av forskningsstrategi, val av fall och avgränsningar för studien, datainsamling, bearbetning och analys, studiens genomförande i korthet samt forskningsetiska reflektioner.

4.1 Fallstudie

En fallstudie är en forskningsstrategi som utmärks genom att den fokuserar på några få valda undersökningsenheter, vilka i denna studie utgörs av sex doktorander, med syfte att undersöka det generella utifrån det specifika (Denscombe 2016, s.92). I denna fallstudie undersöks specifikt hur några få doktorander vid Lunds Universitet påverkas utifrån den generella utvecklingen av strukturella handlingslogiker och sociala strukturer.

Det finns flera sociala fenomen som lämpar sig att studera genom en fallstudie, exempelvis en händelse, en organisation eller som i detta fall, en process. Ett fall måste enligt Denscombe vara en helt fristående enhet som har mycket distinkta gränser (Denscombe 2016, s.91). I denna studie undersöks hur doktorander formas under sin forskarutbildning utifrån de parametrar som fastställts i tidigare studier av professioners utveckling. Detta är en typ av process vilket lämpar sig väl att undersöka genom en fallstudie. En fallstudie låter undersökningen göras på djupet och ger en helhetssyn över förekommande sociala processer och komplexa relationer. (Denscombe 2016, s.92f). Vidare utmärks en fallstudie genom att fallet studeras i sin naturliga miljö, det är inget experiment utan förkommer naturligt, såväl innan som efter att studien är utförd (Denscombe 2016, s.94). Detta stämmer även för denna studie eftersom doktoranderna blivit intervjuade på sin arbetsplats, vilket är deras vardagsmiljö. En viktig fördel med att använda sig av en fallstudie är möjligheten att använda flera olika metoder för att genomföra studien. Det kan exempelvis vara enkäter, observationer eller intervjuer (Denscombe 2016, s.93).

I denna studie används intervjuer som metod för att samla in material. Som nämndes ovan finns det en fördel att använda flera olika metoder i samma studie för att få så god uppfattning som möjligt, det hade säkerligen varit det bästa även i det här fallet. Det krävs dock en avgränsning i val av forskningsmetod och i mängd insamlat material, på grund av uppsatsens ringa omfattning och tidsramen för arbetet. Därför togs beslutet att endast fokusera på semistrukturerade intervjuer trots att detta ledde till en svaghet i studien då möjligheten att triangulera resultatet med andra metoder missades. Fallstudiens styrka för

studien ligger i att den låter beskriva doktorandernas upplevelser, jämföra dessa med varandra och förklara hur sociala makrostrukturer relaterar till detta.

4.2 Val av fall och avgränsningar

Det finns naturligtvis en stor mängd möjliga fall att välja mellan för en studie som denna. Motiveringen till valet att studera doktorander och att studera just tre doktorander vid samhällsvetenskapliga fakulteten och tre doktorander vid medicinska fakulteten på Lunds universitet ligger i såväl teoretiska som praktiska överväganden. De teoretiska skälen att studera just doktorander är att dessa befinner sig i det första steget i en utbildningsprocess till att bli forskare vilket kan ses som en mycket formativ period för forskare. Forskare har en särskild egenskap och position som profession. De flesta moderna definitioner av professioner framhåller anknytningen till universitetsutbildning (Brante 2009, s.16). Universitetsutbildning är särskilt viktig eftersom den ger en formell examen, vilket oftast ger tillträde till professionen. Detta innebär att de som lär ut och forskar vid universiteten besitter en särskilt viktig position i det moderna kunskapssamhället eftersom de inte bara utgör en profession utan också är den profession ifrån vilken de andra professionerna utgår.

Det finns en mängd olika fall att utgå ifrån, alltså många olika doktorander vid olika institutioner, fakulteter och universitet. Fallet måste vara relevant för forskningsområdet, därför görs valet med utgångspunkt i kända attribut (Denscombe 2016, s.96). I denna studie har doktorander från samhällsvetenskapliga och medicinska fakulteten i Lund valts ut bland en mängd olika fakulteter. Dessa har valts av två anledningar. Den första anledningen är att båda fakulteterna är typiska, dessa två fakulteter återfinns på de flesta högre lärosäten i Sverige och kan vara jämförbara med dessa. Den andra anledningen är att de två fakulteterna bedriver väldigt olika typer av forskning. Därför kan det finnas utmärkande skillnader eller likheter dem emellan som också kan vara jämförbara med andra högre lärosäten.

Det andra urvalet har gjorts vid val av undersökningsenheter, det finns många doktorander vid såväl samhällsvetenskapliga fakulteten som vid medicinska fakulteten. Urvalet har avgränsats till tre doktorander som har genomfört minst tre år av sin forskarutbildning vid samhällsvetenskapliga eller medicinska fakulteten, vilket är ett subjektivt urval som gjorts för att dessa doktorander har hunnit få fler erfarenheter från sin utbildning och kan troligtvis ge tillräcklig mängd värdefull och relevant information (Denscombe 2016, s.74f). Det tredje urvalet baseras till största del på praktiska överväganden vilket fungerar väl i denna studie eftersom alla doktorander som uppnår ovanstående

kriterium är lika ändamålsenliga (Denscombe 2016, s.98). Det sista urvalet av undersökningsenheter har således gjorts genom att välja de tre doktorander från respektive fakultet som svarade på intervjufrågan först.

4.3 Datainsamling: Personliga, semistrukturerade intervjuer

För att besvara studiens frågeställningar och uppfylla syftet är det essentiellt att fånga doktorandernas egna perspektiv, deras erfarenheter och åsikter. Därför användes personliga och semistrukturerade intervjuer för att samla in data. Det är en lämplig metod att använda om syftet är att få en fördjupad förståelse för sådant som uppfattningar och åsikter. Det ger möjlighet att, i linje med en fallstudie, gå på djupet för att förstå komplexa sociala fenomen (Denscombe 2016, s.265). Vidare kommer intervjuerna att vara av typen *personlig intervju* vilket helt enkelt betyder att det endast är två deltagare i intervjun, forskare och informant. Detta ger olika typer av fördelar men den viktigaste fördelen i detta fall är att det ger goda möjligheter att lägga allt fokus på en informant och det är lätt att sätta sig in i dennes uppfattningar och åsikter. Förutom att intervjuerna är personliga kommer de också att vara *semistrukturerade* vilket innebär att de kommer beröra vissa teman men inte vara lika strikta som en strukturerad intervju. Detta skapar flexibilitet i intervjun vilket i sin tur skapar utrymme för informanten att utveckla och fullfölja sina resonemang (Denscombe 2016, s.266ff).

4.4 Bearbetning och analys

Det empiriska materialet består av sex intervjuer med sex olika doktorander. Intervjuerna varade mellan 30 och 90 min. Efter avslutade intervjuer bearbetades samtliga intervjuer genom att transkriberas. Transkriberingen i sig är ordagrann medan intonationer, betoningar och uttal inte använts eftersom det är en svår process som prioriterats ned inom ramen för studien. Vissa delar av intervjuerna har varit ohörbara och därför kasserats.

Intervjuerna har sedan lästs igenom flera gånger och viktiga meningar och stycken har lyfts fram för att sedan kategoriseras efter vad de handlar om och i relation till det teoretiska ramverket.

4.5 Studiens genomförande i korthet

Inledningsvis arbetades en problemformulering fram, tidigare forskning på området

studerades för att skapa en översikt över forskningsläget och den professionssociologiska teorin studerades. Sedan kontaktades den samhällsvetenskapliga och den medicinska fakulteten via mejl för att efterfråga kontaktuppgifter till doktorander vid respektive fakultet. Listorna som erhöles innehöll kontaktuppgifter till samtliga doktorander vid fakulteterna. Därpå skickades ett brev ut, utifrån nämnda kriterier och med information om studien, till samtliga doktorander med en förfrågan om att delta i studien. Vissa avböjde av olika anledningar, exempelvis att de inte passade in i urvalet. Löpande valdes de tre doktorander ut som svarade först, med vilka plats och tid för intervjun bestämdes. Samtliga intervjuer hölls på informanternas egen arbetsplats. Intervjuerna inleddes med information om mig själv, om studien och hur de forskningsetiska principerna tillämpas i arbetet. Därefter genomfördes intervjuerna med hjälp av en semistrukturerad intervjuguide som knyter an till problemformuleringen. Sedan transkriberades intervjuerna och slutligen analyserades de med hjälp av de ovan nämnda teoretiska verktygen.

4.6 Forskningsetiska reflektioner

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer är av stor vikt för arbetet med denna studie. De forskningsetiska principerna består av **samtyckeskravet**, vilket innebär att deltagarna själva har rätt att bestämma över sin medverkan, **konfidentialitetskravet**, vilket innebär att alla uppgifter om de medverkande ska ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna ska förvaras oåtkomliga för obehöriga, **nyttjandekravet**, som innebär att de insamlade uppgifterna endast får användas för forskningsyfte och slutligen **informationskravet** som betyder att forskaren måste delge alla deltagare forskningens syfte (Vetenskapsrådet 2002).

Dessa krav har efterföljts genom att deltagarna har blivit informerade om rätten att bestämma över sitt deltagande och om forskningens syfte i anslutning till varje intervju. Kravet om konfidentialitet har tagits hänsyn till genom att förvara materialet på en lösenordskyddad dator. Vidare har alla deltagare anonymiserats genom att inte nämna personuppgifter som namn eller institutionstillhörighet. Nyttjandekravet har tillgodosetts genom att endast använda informationen för studien och inget annat.

Slutligen har stor hänsyn tagits till doktorandernas känsliga situation vid universitetet. De står i en beroendeställning till sina handledare och de är nykomlingar på det vetenskapliga fältet.

5. Resultat och Analys

I detta avsnitt kommer det empiriska materialet att presenteras utifrån studiens frågeställningar och viktiga teman som framkommit under intervjuerna. Dessa kommer i kapitlets första del att analyseras med de teoretiska verktyg som presenterats tidigare. Den andra delen är en jämförande analys mellan fakulteterna och samtidigt diskuteras resultaten i relation till tidigare forskning.

5.1 Doktoranderna vid samhällsvetenskapliga fakulteten

Doktorand 1

Doktorand 1 är en man som kommer från en akademikerfamilj men har växt upp på mindre orter i arbetarsamhällen. Genomförde "lumpen" efter gymnasiet och började sedan studera fristående kurser vid Lunds Universitet. Har varit engagerad studentpolitiskt och har även jobbat flera år utanför universitetsvärlden innan han påbörjade sin doktorandtjänst vid Lunds universitet 2012. Han är sambo, har två barn och har varit föräldraledig.

Doktorand 2

Doktorand 2 är en man som har växt upp med föräldrar som först hade arbetaryrken men som började studera när han var i 16-årsåldern. Under gymnasietiden uppstod ett intresse för vidare studier och han började sedan läsa fristående kurser vid universitetet. Han är inne på sitt femte år som doktorand vid samhällsvetenskapliga fakulteten på Lunds universitet och är singel.

Doktorand 5

Doktorand 5 är en kvinna som har en icke akademisk bakgrund. Hon påbörjade sin magisterexamen på ett annat universitet och har sedan läst på folkhögskola, varit politiskt aktiv och jobbat innan hon slutförde sin magisterexamen och läste sedan till en masterexamen. Efter det väcktes intresset för doktorsutbildningen och hon har nu varit doktorand vid samhällsvetenskapliga fakulteten på Lunds universitet sedan fem år. Hon är gift och har ett barn och har varit föräldraledig och jobbat deltid.

5.1.1 Hur doktoranderna vid den samhällsvetenskapliga fakulteten uppfattar att deras forskning granskas och styrs.

Doktorander inom den samhällsvetenskapliga fakulteten beskriver inledningsvis en bedömningsprocess som sker av andra forskare. Samtidigt befinner de sig i en situation där de både är studenter och forskare vilket gör att deras arbete ibland kan bedömas och värderas olika vid olika situationer.

Doktorand 1: /.../ man är student och anställd så är man i den meningen mycket mer en del av forskarkollegiet än att man betraktas som student liksom. Där finns en väldigt tydlig gräns såhär, att man på något vis är med i leken. /.../

Doktorand 5: Jag har väl oftast upplevt att jag på min egen institution, när jag presenterar så blir jag tagen som en självständig forskare som presenterar forskningsresultat. Men jag har varit i många seminariemiljöer där jag liksom medverkat som åhörare, där jag upplevt väldigt tydligt att det jag säger inte väger lika tungt som det en disputerad person eller ja en docent eller professor säger.

Bedömningen av forskningen verkar vara påverkad av det faktum att doktoranderna är både anställda och studenter. I vissa fall är de inkluderade som en självklar del i forskarkollegiet men ibland verkar det som att det finns en hierarkisk miljö utifrån vetenskaplig kompetensnivå. Det förekommer ingen enhetlig bild bland doktoranderna i detta avseende utan det verkar variera. Samtidigt är det som beskrivs en kollegial bedömningsprocess där forskare bedömer varandras arbete vid exempelvis seminarier.

Dock beskriver samtliga doktorander vid samhällsvetenskapliga fakulteten ett dualistiskt förhållningssätt till forskningen. Där deras personliga habitus och professionella förhållande till forskningen inte riktigt stämmer överens med deras vardagliga arbete. De värderingar doktoranderna ger uttryck för är att vetenskapen bör ha ett egenvärde, där värdet av kunskap och sanningssökande bör vara det centrala för forskningen. Samtidigt beskriver de en situation där de i realiteten blir tvungna att inta ett mer pragmatiskt strategiskt förhållningssätt till forskningen där fokus istället läggs på att producera större kvantiteter av publikationer.

Doktorand 5: /.../ Dels så utifrån den vetenskapliga professionen som vi skolas in i så finns det ju en diskussion om värdet utav kunskap och så. Och i förhållande till den diskussionen som ofta tycker jag, det är ju mer ett bör-tillstånd än ett faktiskt tillstånd som den beskriver tyvärr. /.../ Men i praktiken och framförallt om man tittar på hur folk får finansiering och prestige så är det ju väldigt mycket kvantitet som räknas och att publicera, snarare än innehållet i det du publicerar.

Granskningen av doktorandernas arbete sker i likhet med den professionella logiken eftersom det är professionen själv som granskar och bedömer forskningen. Men det finns också element av den politisk-administrativa logiken på det viset att doktoranderna uppfattar att kvantitet är något som premieras framför kvalitet. Det är möjligt att förstå som en process där forskningen görs mätbar genom kvantifiering av resultaten, alltså antalet publikationer.

Doktoranderna berättar också om ekonomiska faktorer som inverkar på hur forskningen kan bedrivas. Det verkar finnas en samstämmig bild av att finansiering av forskningen indirekt kan påverka hur och vilken forskning som bedrivs. Forskningen kostar ofta mer att bedriva än endast doktorandtjänsten i sig och även mer än grundpotten med pengar som doktoranderna får tillgång till för att utföra sina studier. Ofta är det nödvändigt att söka externa medel för att slutföra sin forskning. Dessa medel får inte vara villkorade på något sätt som kan påverka forskningsresultatet men samtidigt utgör hela processen att söka extern finansiering något av ett hinder för doktoranderna på samhällsvetenskapliga fakulteten.

Doktorand 5: /.../ men man kan väl säga såhär att jag har ganska medvetet försökt minimera mina forskningsmässiga utgifter för att jag inser att det skulle ta alldeles för mycket tid i anspråk att, både söka och vänta på pengar.

I detta fallet, enligt doktorand 5, påverkas dennes forskningsprocess av den omständliga processen att ansöka om ekonomiska resurser. Även doktorand 2 håller med om svårigheten att söka pengar för att genomföra sin forskning. Det finns också en bild av att de utlysta externa medlen som söks av doktoranderna ofta kan vara särskilt riktade mot en viss typ av forskare och att detta kan skapa problem genom att kringgå den annars meritokratiska ordningen. I likhet med teorin om professioners materiella villkor går det att förstå den ekonomiska situationen som en del av den nya ekonomiska logiken där doktoranderna i allt

större utsträckning måste förlita sig på dessa externa anslag mer än fakultetens egen finansiering, vilket leder till en viss inskränkning av den fria forskningen.

5.1.2 Hur doktoranderna uppfattar sina möjligheter till karriär och utveckling.

När det kommer till doktorandernas uppfattningar om karriär och utveckling i universitetsvärlden blir det ganska snabbt klart att samtliga intervjuade uppfattar en tydlig konkurrenssituation vid universitetet. Detta gäller i flera avseenden. Det gäller allt från att söka till tjänsten som doktorand till nya tjänster efter avslutade doktorsstudier. Doktorand 2 besvarar frågan, om det finns någon konkurrenssituation, på följande vis.

Doktorand 2: Det gör det väl men det är inte så att jag ser mina kollegor som konkurrenter på något sätt eller så. Däremot finns det absolut det här att nu börjar jag bli klar och nu ska man söka någon slags post doc-tjänst och där vet man ju att man ska ha ett gäng publikationer och så märker man att andra publicerar./.../

Denna bild av hög konkurrens och kravet på att publicera sin forskning är återkommande i såväl bedömningen av doktorandernas arbete som en måttstock i konkurrensen om tjänsterna efter avslutad doktorsutbildning. Det finns också en uppfattning om att detta leder till en typ av publiceringshets som leder till att doktoranderna kompromissar med kvaliteten på forskningen.

Doktorand 1: /.../ Men jag tror att ser man till det stora hela så påverkar den här konkurrenssituationen. Alltså dels den här "publish or perish"-grejen, att det publiceras väldigt mycket artiklar som är kanske, jag tror att jämför man med hur det såg ut förr, jag ska inte säga att det är någon idealsituation heller men man kan tänka sig en situation där man hållit väldigt länge, där man sitter och skriver en artikel som man jobbat på i väldigt många år eller sitter och skriver en bok. Istället för att publicera 20 olika halvdana artiklar som mer eller mindre överlappar varandra och säger, gör mer eller mindre samma argument liksom. Det är ju liksom, man brer ut smöret väldigt tunt på mackan liksom. Kan man tycka.

Konkurrens är en central aspekt av hur det professionella kompetensfältet fungerar. Samtidigt är konkurrensmekanismen en central del i den nya ekonomiska logiken och marknadsiseringen av det akademiska fältet. Enligt denna logik är marknaden den bästa arenan för produktion av varor och tjänster, i detta fall vetenskapsproduktion, och konkurrensen ska stärka och främja produktionen. Detta går emot den professionella logiken som doktoranderna ger uttryck för i och med kritiken mot konkurrensen. Även synen på andra doktorander som kollegor snarare än konkurrenter tyder på att det finns en stark professionell syn på hur forskningen bör bedrivas.

När doktoranderna diskuterar vad som krävs för att göra karriär blir svaren väldigt samstämmiga. Återkommande teman är att vara prominent på sitt område, att publicera sig i journaler med hög impact factor och sociala kontakter. Att vara prominent på sitt område och att publicera sig i journaler med hög impact factor är en del av den kollegiala granskningen och på det viset är detta en professionell granskningsprocess eftersom professionen själv bedömer arbetet. Samtidigt finns uppfattningen att de måste göra ett stort antal publikationer, det är inte endast publikationer av hög kvalitet som premieras utan också effektiviteten i arbetet. Det är en typ av konkurrens som adderats utöver att göra bra forskning, det ska också göras mycket forskning. Att doktoranderna uppfattar detta tydligt går i linje med tidigare forskning och teori om hur professionerna måste anpassa sig till rådande samhällsideologi där konkurrens är centralt. Samtidigt ses också sociala kontakter och nätverkande som en mycket viktig faktor för att kunna göra karriär. Det beskrivs i det närmaste som det bästa alternativet till att göra enastående forskning.

Doktorand 2: Sen tror jag att jättemycket är kontakter och att man känner alltså, det känns. Ja det är väl få som kommer till denna nivån som inte är duktiga, men det känns också mycket som att man ska ha tur och träffa någon på konferens och sådär. 50 procent som går vidare känner någon som behöver någon just då. Och dit kommer man ju inte utan att ha skills men och ja, jag hoppas själv att ha kontakter är någon slags genväg till att ha en fin publikationslista men det tror nog att mycket handlar om det också.

Detta tyder på en förändrad relation mellan doktorandernas profession och deras arbete, när nya strategier används för att göra karriär och kunna konkurrera om en plats inom akademien. En strategi som inte bygger särskilt mycket på meriter och professionell kollegial bedömning utan snarare på entreprenörskap och att kunna nätverka för att ta sig fram.

5.1.3 Hur doktoranderna anser att forskningen bör bedrivas för att uppnå god forskning.

När doktoranderna diskuterar vilka förutsättningar som krävs för att skapa god forskning och hur de tycker att forskningen bör bedrivas framkommer återigen likartade teman som svar. Det tydligaste temat var att samtliga förde en diskussion om vikten av akademisk frihet men också en koppling till samhällsnyttan, forskningens ”tredje uppgift”. På frågan om vad som krävs för att skapa god forskning svarar doktorand 5 enligt följande.

Doktorand 5: Ja jag säger tid. Tid och också det här att man faktiskt låter den vetenskapliga kunskapen styra vad som är intressant och inte. Alltså jag ser inget generellt problem med att forskning ska göras utifrån samhällets konkreta behov så. Jag tycker att det är rimligt att ifall det uppstår en sikavirus-epidemi så ska det väldigt kraftsamt satsas på att hitta ett botemedel eller vaccin eller någon sånt, så det är inte det jag menar. Men jag tror att för att upprätthålla liksom, forskning som någon slags fortlöpande kumulativ, men kumulativ på olika sätt, verksamhet så måste det finnas en möjlighet för forskningen att styra sig själv. Egentligen oberoende av vad som händer runt om i samhället /.../

Detta resonemang är ett typexempel på den professionella logiken eftersom doktoranden hävdar att arbetet kräver att professionen ska ha autonomi och kollegiala överläggningar samt beslutsfattande. När andra instanser tar överhand, som finansiärer exempelvis, blir det problematiskt för det hindrar det professionella arbetet. Detta påvisar doktorand 5 genom att förklara hur kollegor varit tvungna att förändra sina intresseområden för att det ska vara möjligt att hitta finansiärer. Det kan också vara tvärt om, att ansökningar skickas in, avslås för att omarbetas till att kanske ha en spektakulär titel eller liknande men ändå samma innehåll för att kunna godkännas. Samtidigt finns det tydligt ett resonemang bland samtliga doktorander om att deras arbete också ska vara nyttigt för allmänhetens bästa, som i exemplet om en epidemi.

Doktorand 2 lyfter också fram att det skulle behöva bli mer tillåtet att publicera även icke-spektakulära resultat, vilket knyter an till vad doktorand 5 diskuterade kring att ansöka om finansiering för sin forskning. Ett annat perspektiv lyfts av doktorand 1 som diskuterar behovet av starka forskningsmiljöer men samtidigt risken som finns i att för starka forskningsmiljöer leder till minskad bredd vilket ses som en nackdel.

Det är också relevant att se vad doktoranderna ser som förutsättningar för god forskning i relation till vad de ser som skadligt för forskningen. Till det hör uppfattningen om att det finns krav på att vara effektiv och publicera mycket. Som tidigare påvisats anses konkurrenssituationen vara hindrande för kvalitativ forskning och snarare leder till kvantitativa resultat. När doktoranderna diskuterar hur de uppfattar att konkurrensen påverkar dem själva och forskningen framkommer olika perspektiv men samtidigt en gemensam nämnare i att de uppfattar att forskningen blir formad på något vis.

Doktorand 1: Jag tror nog ändå att det finns en tendens, att det är lättare att syssla med, det är lättare att som forskare välja att syssla med, vad ska jag säga. Det mindre eller mellanperspektivet, mikro eller mesonivå än makronivå, att göra småskaliga studier snarare än att göra storskaliga.

Detta behöver inte nödvändigtvis betyda att det är en negativ eller positiv utveckling däremot visar det att det förekommer en uppfattning om att konkurrensen kan påverka och forma vilken typ av forskning som bedrivs vid fakulteten.

5.2 Doktoranderna vid medicinska fakulteten

Doktorand 3

Doktorand 3 är en kvinna som kommer från Malmö och har en akademisk bakgrund och är sjuksköterska i grunden. Intresset för forskning uppstod under magisterstudierna och hon sökte sedan in till doktorsutbildningen. Hon har varit doktorand vid medicinska fakulteten på Lunds universitet sedan 2010. Hon är gift och har tre barn.

Doktorand 4

Doktorand 4 är en kvinna som flyttade till Sverige från Iran tillsammans med sin familj. Hon gjorde sin grundutbildning på ett annat universitet men flyttade till Skåne för att göra sitt examensarbete, familjen bor här nere. Efter examensarbetet blev hon erbjuden att påbörja doktorandutbildningen vid medicinska fakulteten på Lunds universitet och har nu varit doktorand i fyra år. Hon är särbo.

Doktorand 6

Doktorand 6 är en kvinna som kommer från en akademisk bakgrund. Efter grundutbildningen gjorde hon sin masterutbildning utomlands och var efter det intresserad av att fortsätta forska. Hon påbörjade sedan sin doktorsutbildning vid Lunds universitet och har nu varit doktorand vid medicinska fakulteten sedan fyra år. Hon är singel.

5.2.1 Hur doktoranderna vid medicinska fakulteten uppfattar att deras forskning granskas och styrs.

Doktoranderna vid medicinska fakulteten har en lite varierad bild utav hur deras forskning granskas och styrs. Samtidigt förefaller deras upplevelse av hur deras forskning bedöms vara relativt samlad. Uppfattningen är att deras forskning bedöms genom deras publikationer och Per-Review-systemet, alltså att det vetenskapliga innehållet bedöms av en kommitté bestående av på området prominenta forskare.

Doktorand 6: Det skulle väl vara i publikationsform i så fall. Alltså dels presenterar man ju mycket internt också som man har presentation för sin avdelning och gruppen och ibland i större sammanhang som konferenser och möten och så. Men slutgiltigt så är det ju publikationsform som man publicerar sina resultat. Och det är ju så den större akademiska världen får tillgång till min forskning.

Detta att forskningen bedöms och värderas på detta vis av professionen själv visar att professionen åtnjuter autonomi och representerar den högsta kunskapen. Det är också en kollegial bedömningsprocess. Doktoranderna delar inte med sig av några uppfattningar om andra faktorer som skulle spela roll för bedömningen.

När doktoranderna diskuterar forskningens syfte och målsättningar så framkommer främst två tema, dels att forskningen ska vara till för att utveckla kunskap, dels att den ska bidra till samhället på något vis.

Doktorand 6: /.../ Min idé är såhär att det akademiska, där värderas kunskap så det är inte nödvändigtvis något annat syfte än att man vill veta hur världen fungerar. Medan för individuella forskare kan det ju också vara mer konkret att man vill bota en sjukdom eller att man vill att ens forskning ska kunna användas för att utveckla en ny teknologi eller hjälpa patienter. I alla fall på den medicinska avdelningen då.

Återigen finns en tydlig koppling till vetenskapens och professionens kärnvärde, att värna vetenskapen och samhället. Detta har två dimensioner, dels den samhälleliga nyttan men också den individuella bedriften att vara den som bidrar till samhällsnyttan. Doktorand 3 lyfter också en annan typ av individuell målsättning.

Doktorand 3: /.../ Men jag tror att rent krasst handlar forskningen mycket om att klättra på något träd. Att komma upp sig, att bli någon. Så kan det vara ur doktorandsynpunkt men så är det ju också för handledarna. För du hade ju inte fått så många handledare om det inte hade gett dem någonting. Och det är ju, varje doktorand genererar ju en uppsats som gör att de kan bli docenter eller professorer.

Det finns alltså en uppfattning om konkurrens och individualism, vilket hör till den nya ekonomiska logiken, där individen är den grundläggande enheten och handlingarna väntas syfta till att vinna fler belöningar i form av att göra karriär. Det är också möjligt att se som en del av det professionella kompetensfältet där det förekommer ett visst spänningsförhållande mellan de olika aktörerna.

Samtliga doktoranders personliga upplevelse är att de haft tillräckligt med pengar för att bedriva sin forskning. Eftersom doktoranderna jobbar mycket i grupp är det inte sällan handledaren som är ansvarig för att söka pengar vilket gör att doktoranderna inte har arbetat själva särskilt mycket med detta.

5.2.2 Hur doktoranderna uppfattar sina möjligheter till karriär och utveckling.

När doktoranderna vid medicinska fakulteten diskuterar möjligheterna till karriär och utveckling framkommer att samtliga uppfattar en konkurrenssituation. Hur konkurrensen uppfattas skiljer sig lite åt och även konsekvenserna för forskningen.

Doktorand 4: Jag har haft kollegor, båda var post doc. Och de var aldrig glada om den andra fick bra resultat. För vi måste verkligen kämpa för våra resultat och det är inte så att man bara gör någonting och får det bästa möjliga resultatet. Ibland tar det två, tre, fyra år innan man har någonting och min erfarenhet har varit att ibland blir det för mycket mellan dem. De försöker på något sätt försämra situationen för varandra. De blir glada om det inte är för bra resultat,

tyvärr. Det är kanske inte så i andra grupper men jag har den erfarenheten av mina kollegor.

Den här typen av konkurrens handlar inte endast om enskilda individer utan också om olika forskargrupper som inte endast försöker överträffa varandra utan också, på något vis, motarbeta varandra genom att inte stödja och bidra till varandras forskning. Det är en situation som är en motsättning på det viset att å ena sidan verkar arbetet vara organiserat kring samverkan mellan professionerna, doktorander och post docs som i exemplet. Men samtidigt skapar konkurrensen försök att bryta med samverkan och därmed kollegialiteten. Detta är något doktoranderna upplever går ut över dem och deras forskning. På frågan om hur konkurrensen påverkar dem själva och forskningen gavs också olika svar.

Doktorand 6: /.../ skulle man få veta att någon jobbar på samma sak, då hade man kanske valt att publicera tidigare än vad man hade tänkt egentligen. Så kanske jag inte hade gjort de där 10 försöken som jag har på listan som jag vill göra innan jag skickar in det för publikation då kanske man bara kortar ner, gör det absolut viktigaste och skickar iväg liksom.

Det framkommer av samtliga doktorander att situationen kan påverka forskningen kanske främst genom att de upplever en stressande situation där de känner sig tvingade att, i likhet med doktorand 6 utsaga ovan, korta ner, producera resultat och därmed kanske kompromissar med kvaliteten på sitt arbete.

När det gäller att ta sig vidare inom akademien, genom konkurrensen för att kunna göra karriär diskuterar de intervjuade doktoranderna tre vägar. För det första diskuterar de en formell väg att göra karriär, alltså att göra klart sin doktorandutbildning för att sedan göra en post doc-tjänst. Det verkar vara lite oklart för dem exakt hur den formella vägen till en karriär går till men det är det som diskuteras. Det andra sättet är en stark publicering, alltså att publicera sina artiklar i särskilda tidskrifter med hög impact factor. Denna uppfattning har samtliga doktorander vid medicinska fakulteten, att vara prominent på sitt område och visa att man besitter goda kunskaper är en framgångsfaktor. Den tredje vägen som lyfts fram är sociala kontakter, med rätt kontakter är det möjligt att kunna få arbeta med stora projekt redan tidigt efter disputationen. I likhet med resultatet i Anna Peixotos studie om doktoranders habituering ses sociala kontakter här som en språngbräda vilket kan övertrumfa professionell briljans till och med.

5.2.3 Hur doktoranderna anser att forskningen bör bedrivas för att uppnå god forskning.

Det doktoranderna vid medicinska fakulteten anser krävas för att skapa god forskning är ekonomiska resurser, det är kostsamt att genomföra forskning därför är det viktigt med pengar. Det krävs en bra handledare eftersom doktoranderna behöver dennes kompetens för att själva kunna utvecklas och bli forskare.

Doktorand 6: /.../ Ens handledare, det är de som formar en och det blir som att man uppfostras inom forskningen och då tror jag att det är väldigt viktigt att man har en handledare som gillar det de gör och gör det av bra anledningar och som är öppna själva och som vill att forskningsresultat ska vara för alla.

Citatet från doktorand 6 visar vikten av samarbete mellan handledare och doktorand och samverkan mellan dessa professioner är grunden för kollegialitet vilket också är ett av kärnvärdena enligt den professionella logiken. Att forskningsresultaten ska vara till för alla är också en viktig del i ett professionellt synsätt på verksamheten. Det framkommer också att handledaren har mer betydelse än samverkan, denne kan också ”uppfostra” doktoranden till att bli forskare. Men det är inte endast ekonomiska resurser och handledaren som är viktiga. Hela forskningsgruppen och miljön på avdelningen är det som framhålls av samtliga doktorander som en viktig faktor för att kunna skapa god forskning. Anledningen är att de anser att forskningen görs bäst i en grupp där de kan diskutera med varandra och ta del av varandras expertis, mellan doktorander, handledare och post docs. Som tidigare diskuterats är doktoranderna av uppfattningen att stress och press är något som kan komma att tvinga dem att kompromissa på kvaliteten i sin forskning.

5.3 Jämförande analys

I denna del kommer resultatanalysen från samhällsvetenskapliga fakulteten och medicinska fakulteten att jämföras för att söka finna likheter och skillnader mellan dem. Dessa knyts an till tidigare forskning för att slutligen kunna dra slutsatser kring huruvida förändringarna av akademien påverkar doktorandernas arbetssituation eller ej.

5.3.1 Skillnader och likheter kring granskning och styrning

Doktoranderna vid båda fakulteterna upplever att deras arbete granskas och bedöms enligt en kollegial bedömningsprocess genom deras publikationer och genom peer review-systemet. Däremot anser doktoranderna vid samhällsvetenskapliga fakulteten att det finns flera sätt de blir bedömda på i olika sammanhang, exempelvis vid seminarium. Detta är inget doktoranderna vid medicinska fakulteten diskuterar vilket tyder på att det finns olika upplevelser av hur och när de blir bedömda i sitt arbete. Trots detta är det ändå professionen själv som gör bedömningen vilket tyder på att den professionella logiken är vad som styr i detta avseende.

Samtliga doktorander vid båda fakulteterna anser att forskningen och vetenskapen har ett egenvärde och att målsättningen bör vara att bidra till att föra forskningen på respektive fält framåt vilket tyder på en likhet i doktorandernas habituering och att det finns gemensamma värderingar och logiker inom forskarprofessionen. Doktoranderna vid samhällsvetenskapliga fakulteten har samtidigt en upplevelse av att de måste uppfylla en kvantitativ målsättning, de måste producera resultat i form av publikationer. Denna kvantitativa målsättning är inte något som diskuteras av doktoranderna på medicinska fakulteten. I detta avseende uppfattar doktoranderna vid den samhällsvetenskapliga fakulteten att de känner sig mer påverkade av publikationskraven som följer den politisk-administrativa styrningen, vilken syftar till att mäta och kontrollera resultat genom att göra dem kvantifierbara, än vad doktoranderna vid den medicinska fakulteten gör. Samtidigt innebär inte detta att liknande publikationskrav inte ställs på doktoranderna vid medicinska fakulteten, däremot har doktoranderna olika upplevelser av detta. Detta kan jämföras med tidigare forskning om New public management och införandet av Performance management eller resultatinriktad målstyrning som blivit en central strategi inom offentlig sektor i Sverige vilket har skapat press på att publicera och producera mycket forskning (Ahlbäck Öberg et al. 2016 S.102ff).

När det gäller ekonomiska aspekter av hur forskningen kan bedrivas finns även här vissa skillnader. Doktoranderna vid medicinska fakulteten beskriver inga bekymmer kring finansieringen av sin forskning. Anledningen är att de arbetar i grupper och det är de seniora forskarna som ansvarar för att söka ekonomiska resurser. Detta i jämförelse med doktoranderna vid samhällsvetenskapliga fakulteten som upplever finansiering av sin forskning som en svårighet. Detta framkommer genom intervjuerna och enligt doktoranderna skapar detta en viss stress och ibland undviks kostsamma moment för att minimera utgifterna

för att på så sätt minska behovet av att söka mer pengar. Dessa skilda upplevelser går att koppla till de organisatoriska förändringar inom akademien genom New public management som lett till att andelen av forskningsmedlen som går direkt till universiteten har minskat vilket har gjort universiteten mer beroende av extern forskningsfinansiering (Ahlbäck Öberg et al. 2016, s.113).

5.3.2 Skillnader och likheter kring karriär och utveckling

Samtliga doktorander uppfattar en konkurrenssituation om positionerna på sin arbetsplats. Eftersom doktorandernas arbetsplats också är ett professionellt kompetensfält kan det förstås som naturligt att det förekommer konkurrens. Samtidigt skiljer sig karaktären på konkurrensen sig åt och den största skillnaden återfinns mellan de båda fakulteterna. På den samhällsvetenskapliga fakulteten uppfattar doktoranderna ofta att de behöver publicera sig mycket och att det finns ett ständigt tryck på dem i det avseendet. Detta skiljer sig gentemot den typ av konkurrens doktoranderna på medicinska fakulteten upplever. Eftersom de ofta arbetar i forskargrupper upplever de en konkurrens mellan grupper och tydligast upplevs konkurrensen mellan deras post docs där dessa passivt motarbetar varandra genom att inte stödja och bidra till varandras forskning. Konkurrens är en central mekanism i den ekonomiska logiken och om konkurrensen förstås som en del av denna logik är det möjligt att urskilja en marknadsisering av akademien. Där såväl doktorander som post docs tas ur sin professionella roll till att bli individer som söker maximera sina belöningar.

För att göra karriär uppfattar doktoranderna att det krävs en stark publicering, att man gör ett framstående arbete och att man har de rätta sociala kontakterna. Denna uppfattning har doktoranderna på båda fakulteterna. En stark publicering innebär att doktorandens publikationer har blivit antagna i journaler med hög impact factor, vilket i sin tur innebär att kollegor inom samma profession har granskat arbetet, alltså en kollegial bedömning har gjorts och forskningen anses vara mycket bra. Detta står i kontrast till att göra karriär genom att ha de rätta sociala kontakterna. Genom dessa är det möjligt att bli tilldelad nya positioner och att få nya tjänster utan att ha de bästa meriterna. Det kan således ses som en strategi för att hantera den annars meritokratiska och kollegiala bedömningen. Att doktoranderna ser detta som en viktig strategi påvisar att deras habitus inte endast har en professionell logik utan också individualistiska värden vilket den ekonomiska logiken för med sig. Vikten av att ha de rätta sociala kontakterna för att göra karriär inom akademien är också något Anna Peixoto (2014) kommit fram till i sin avhandling. I hennes studie framkommer det

att det sociala kapitalet, alltså de sociala kontakterna kan vara viktigare än vetenskapligt kapital.

5.3.3 Skillnader och likheter kring att skapa god forskning

När doktoranderna diskuterar vad som krävs för att skapa god forskning skiljer sig resonemangen åt mellan de båda fakulteterna vilket inte är helt förvånande eftersom de faktiskt utför väldigt olika typer av forskning. Vid medicinska fakulteten betonas ekonomiska resurser eftersom dessa behövs för att de ska kunna bedriva sin forskning. En bra handledare är viktig eftersom det är denne som lär upp och stödjer doktoranden genom hela arbetet. Det behövs också en bra forskningsgrupp samt en god arbetsmiljö eftersom de arbetar i grupper med inte bara andra doktorander utan också post docs. Doktoranderna på samhällsvetenskapliga fakulteten diskuterade främst vikten av akademisk frihet och den samhälleliga nyttan av sitt arbete. Den akademiska friheten består i professionens självständiga beslutandeprocess kring vad som ska undersökas medan en samhällelig nytta består i att forskningen på något sätt bör vara till nytta för allmänheten.

Doktoranderna diskuterade också att konkurrens, oavsett om det är från post docs eller genom publiceringshets, upplevs som någonting negativt för deras forskning. Konkurrensen inom professionen är inget som hör till den professionella logiken, utan snarare till den ekonomiska logiken.

6. Slutsatser och avslutande reflektioner

Studiens syfte har varit att med empiriskt material, beskriva och analysera hur de strukturella handlingslogikerna påverkar doktorander vid medicinska och samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet i deras profession samt att jämföra fakulteterna med varandra för att kunna skapa en bättre förståelse för doktoranders villkor. I resultat och analys framkommer såväl likheter som skillnader mellan doktoranderna vid respektive fakultet. De flesta skillnaderna förekommer *mellan* de båda fakulteterna och de flesta likheterna förekommer *inom* respektive fakultet.

Flera av den professionella logikens värden återfinns hos doktoranderna inom båda fakulteterna. Det gäller såväl kollegialt beslutsfattande som uppfattningen att forskningen ska vara till nytta för samhället. Det förefaller också vara så att doktoranderna vid samhällsvetenskapliga fakulteten uppfattar påverkan från fler aspekter av den ekonomiska logiken och den politisk-administrativa logiken än vad doktoranderna vid medicinska fakulteten gör. De betonar kravet på att publicera stora kvantiteter samtidigt som de framhåller behovet av fri forskning och samhällsnyttig forskning. Utifrån hur de reflekterat kring detta, vilket inte doktoranderna vid medicinska fakulteten gör i samma utsträckning, verkar dessa frågor vara ett större problem för doktoranderna vid samhällsvetenskapliga fakulteten.

6.1 Avslutande reflektioner

Denna studie har undersökt några få doktoranders uppfattning om sin arbetsituation vid samhällsvetenskapliga och medicinska fakulteten vid Lunds universitet. Detta har gjorts genom att studera hur värden hos olika strukturella handlingslogiker har påverkat doktoranderna. Resultaten visar att det finns påverkan och att det skiljer sig åt mellan fakulteterna. Vidare skulle det vara intressant att göra en liknande studie i större omfattning för att se om resultatet från denna studie faktiskt är gällande för andra lärosäten i Sverige.

7 Referenser

- Ahlbäck Öberg, Shirin, Bull, Thomas, Hasselberg, Ylva. & Stenlås, Niklas. (2016), Professions under siege, i Statsvetenskaplig tidskrift, vol 118, nr1, s. 93-126
- Agevall, Ola. & Olofsson, Gunnar. (2020) ”Administratörerna. Administration, kontroll och styrning vid svenska universitet och högskolor”, i Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys, nr 12, s. 7–59. doi: <https://doi.org/10.13068/2000-6217.12.1>
- Brante, Thomas (2009) Vad är en profession? Teoretiska ansatser och definitioner. I Vetenskap för professioner: rapport. Borås: Högskolan i Borås
- Brante, Thomas (2014). Den professionella logiken: hur vetenskap och praktik förenas i det moderna kunskapssamhället. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Brante, Thomas, Johnsson, Eva, Olofsson, Gunnar & G Svensson, Lennart (2015). Professionerna i kunskapssamhället: en jämförande studie av svenska professioner. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Denscombe, Martyn (2016). Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna. 3., rev. och uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur
- Ehn, Billy (2001). Universitetet som arbetsplats: reflektioner kring ledarskap och kollegial professionalism. Lund: Studentlitteratur
- Högskolan i Borås (2019), *Vetenskap för profession*.
<https://www.hb.se/forskning/aktuellt/rapporter/hogskolans-rapportserie/> [2020-12-18]
- Högskolan i Borås (2018), *Akademiskt ansvar. Från Högskolan i Borås till Humboldt -volym 4*,(43:2018), Borås: Högskolan i Borås. <http://hb.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1193722&dswid=-5322>
- Peixoto, Anna (2014). De mest lämpade: en studie av doktoranders habituering på det vetenskapliga fältet. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2014
Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/35675>

Schoug, Fredrik (2004). På trappans första steg: doktoranders och nydisputerade forskares erfarenheter av akademien. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2002) Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, Vetenskapsrådet, Stockholm

8 Bilaga 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Datum

Plats

Tid

Del 1 – Inledning

1. Vem är jag?
2. Etiska principer

Del 2 – Biografiska data

1. Kan du berätta lite om dig själv?
2. Familjebakgrund
3. kön
4. ålder
5. bostad
6. civilstånd
7. utbildning

Del 3 – Grand Tour-frågor

1. Hur kom det sig att du blev doktorand?
2. Hur är det att vara doktorand?

Del 4 – Strukturell logik

1. Hur bedöms och värderas din forskning?
2. Vad är forskningens viktigaste syfte och mål?
3. Finns det en konkurrenssituation inom akademin? Hur påverkar det dig och forskningen?
4. Hur ser institutionstjänstgöringen ut som görs inom doktorandtjänsten? Hur påverkar detta dig?
5. Hur finansieras forskningen och vad spelar det för roll?
6. Hur påverkar detta vetenskapens kvalitet?

Del 5 – Karriär och utveckling

1. Hur gör man karriär inom akademien?
2. Vilka är de viktigaste prestationerna för att lyckas?
3. Vilka förväntningar finns på dig utöver de formella?
4. Hur yttrar sig dessa och hur påverkar detta dig?

Del 6 – Egna tankar

1. Varför har vi universitet?
2. Vilka är de viktigaste förutsättningarna för att skapa god forskning?
3. Bör doktorander huvudsakligen ses som studerande eller anställda? Vad spelar det för roll?
4. Spelar det någon roll för dig hur forskarutbildningen är finansierad?
5. Är du medlem i något fackförbund? Varför/varför inte?
6. Är du medlem i något yrkesförbund? Varför/varför inte?

Del 7 – Avslutande frågor

1. Finns det något du skulle vilja förtydliga eller lägga till?
2. Hur tycker du att intervjun har varit?

Tack för att du tog dig tid att delta!